

**OSKAR UAYLDNING “BAXTLI SHAHZODA” ASARINI
ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O‘QITISH METODIKASI**

Elboyeva Mahliyo Polvonquli qizi

Alisher Navoiy nomidagi O‘zbek tili va adabiyoti universiteti O‘zbek adabiyoti ta’limi kafedrasida o‘qituvchisi

E-mail: elboyevamahliyo@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0003-2619-3309

Tel: +99894678-80-59

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada Oskar Uayldning “Baxtli Shahzoda” asarini o‘qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari haqida so‘z borgan. Yozuvchining ushbu ertagi amaldagi 6-sinf adabiyot darsligining “Rangin tuyg‘ular” fasli ostida berilgan. Ushbu ertakni o‘qitish davomida o‘quvchilar boshqa fanlardan olgan bilimlarini asar bilan bog‘lagan holda amalda qo‘llab, mustahkamlab olib borishadi. Bunda asosan jahon ta’lim tizimidan kirib kelayotgan STEAM texnologiyasi asosida o‘qitishning o‘ziga xos qulayliklari ma’lum ma’noda yoritib berishga harakat qilingan. Bu texnologiya bolada mustaqil va kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.*

***Kalit so‘zlar:** STEAM, texnologiya, ko‘nikma, xo‘roz parrak, furgon*

Kirish:

Ayni paytda o‘rta ta’limda o‘quv jarayoniga STEAM texnologiyasini joriy etish bilan bog‘liq o‘zgarishlar boshlanmoqda, bu esa pedagog kadrlarni kelajak kasblari bo‘yicha qayta tayyorlash zarurligini ko‘rsatadi. Mavzuni tanlash ushbu texnologiya o‘quvchining ijodiy salohiyatini ochib berishga yordam berishi va ijodkorlik printsipi va kreativ fikrlashni nazarda tutilganligi bilan bog‘liq. Va bu ta’lim jarayonida ijodkorlikka maksimal darajada e’tibor berishni anglatadi. Bundan tashqari, ushbu texnologiya ikkita yondashuvni birlashtiradi: loyihaga asoslangan va fanlararo. Muammo shundaki, ko‘plab o‘qituvchilar “loyiha usullari” ga o‘tishga tayyor emaslar, chunki bu dasturni o‘zgartirishni va aslida ixtisoslikni talab qiladi. Qolaversa, o‘quv faoliyatiga texnologiyani joriy etish ham ko‘proq xorij tadqiqotlariga mos ravishda rivojlantirilmoqda. Afsuski, bizning ta’lim tizimimizda ushbu turdagi ta’lim muammolari etarli darajada ishlab chiqilmagan. Muammoning holatini tahlil qilish ishning maqsadini shakllantirishga imkon berdi – bolalar adabiyoti darslariga STEAM texnologiyasini joriy etish asoslarini o‘quvchining ijodiy salohiyatini ochishga yordam berish vositasi sifatida ko‘rib chiqish.

Muxokama:

Darslikning “Rangin tuyg‘ular” fasli ostida jahon bolalar adabiyotidan Oskar Uayldning “Baxtli Shahzoda” ertagi keltirilgan. Darslikda bu ertak orqali bolalarga badiiy adabiyotda jonlantirish san’ati haqida ham ma’lumotlar berib o‘tilgan.[Mirzayeva Z., Jalilov K., 2022] Bu yoshdagi bolalarda tabiat hodisalariga qiziqish, hayvonot olamiga muhabbat ularni o‘zlariga yaqin olishlari ular bilan

suhbat qurishga intilishlari, ayniqsa qushlarga bo‘lgan qiziqishlari bolaning ruhiyatiga xos xususiyat ekanligi ma’lum. “Baxtli Shahzoda” ertagini STEAM ta’lim texnologiyasiga qo‘yib o‘rganamiz. Sinf o‘quvchilari asar bilan tanishib chiqqan bo‘lishlari kerak. Sinf o‘quvchilariga STEAM texnologiyasi haqida tushuncha berib o‘tamiz va sinf o‘quvchilarini kichik guruhlariga ajratib olamiz va ularga texnologiyaning S- sicense qismi haqida tushuncha berib o‘tamiz. Unga ko‘ra o‘quvchilar tabiiy fanlarga (geografiya, zoologiya, botanika, biologiya) oid bilimlarini yodga olishadi. Har bir guruhga asar yuzasidan topshiriqlar beramiz:

- 1- guruhga asarda qaldirg‘och tilidan Misr yurtiga sayohat qilish topshirig‘i beriladi. Bunda talabalar Misr yurtining tabiati, ob-havosi, shaharlari haqida ma’lumot berib o‘tishlari kerak. O‘z fikrlarini dunyo xaritasidan foydalangan holda bayon qilib berishlari kerak. Bu orqali geografiyadan olgan bilimlarini qayta yodga olib, mustahkamlashadi.
- 2- guruhga asarda Baxtli Shahzoda tilidan aytilgan San-Susi saroyi aytib o‘tilgan. Sizlar shu saroy haqida ma’lumot berib o‘tasiz,ya’ni qayerda joylashgan kim qurdirgan,saroy qanday ma’noni anglatgani kabi ma’lumotlarni berishingiz kerak. Bu orqali bolajonlar tarix va geografiyadan olgan bilimlarini esga olishadi.
- 3- guruhga Nil daryosi, Misrdagi shohlarning daxmalari va mumiyolar haqida ma’lumot berishlari aytiladi. Bunda o‘quvchilar tarix fanidan olgan bilimlariga tayanishadi.

O‘quvchilarga bu topshiriq orqali adabiyotning tarix va geografiya fanlari bilan aloqadorligini tushuntirib o‘tiladi. O‘quvchida fanga nisbatan qiziqish, mustaqil harakat qilish, jamoada ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. O‘quvchilar dars davomida topshiriqlarni bajarish jarayonida mavzudan uzoqlashishi, diqqati tarqalishi holatlari bo‘lishi mumkin yoki aksincha ular katta qiziqish bilan yana qanday topshiriqlar bajaramiz deb kutib turishlari mumkin. Shunday vaziyatlarda ularga yana bir ijodiy topshiriq beramiz. STEAM texnologiyasining E-engineering (muhandislik)qismi bu qismda o‘quvchilarga asar yuzasida amaliy topshiriq sifatida quyidagi topshiriqlarni beramiz:

- har bir jamoa asarda berilgan “xo‘roz parrak” tasviriga diqqat qiling uni amalda yasab foydali xususiyatlarini va nega Baxtli Shahzoda bilan birga tilga olinayotganini izohlang

Xo‘roz parrak haqida manbalarda shunday ma‘lumotlar beriladi: Xo‘roz parraklar dastavval Anemoskop deb ataladigan furgon ya‘ni bu – shamolning yerga yaqin yo‘nalishini ko‘rsatadigan qurilma. U o‘rnatilgan bino faoliyatini ko‘rsatadigan haykalcha shaklida bo‘lishi yoki hayvonni tasvirlashi mumkin. Xo‘rozlar “hayvon” subyektlari orasida eng ommabopga aylanga haykalcha hisoblanadi. Tarixchilarga ma‘lum bo‘lgan xo‘roz parraklarning eng qadimgi namunalari Afina shahrida Shamollar minorasida joylashgan. Ehtimol, u miloddan avvalgi 48-yilda qilingan va Triton xudosini anglatadi degan qarashlar ham mavjud. O‘shandan buyon ob-havo xo‘rozlari ramziy ma‘noga ega. Parrakning shakliga katta ahamiyat berildi, chunki odamlar ob-havo qanotlari uyni muammolardan himoya qiladigan tilsim ekanligiga ishonishdi. Masalan, Yevropada jodugarlar va mushuklarning haykalchalari baxtsizliklarni oldini oladi va uning tomidagi xo‘roz haykalchasi uy egasini yaqinlashib kelayotgan falokat to‘g‘risida ogohlantiradi deb ishonishgan. Tarix davomida kokerel furgon uchun eng mashhur bezak bo‘ldi. Va nafaqat Yevropada xususan, ingliz tilida parrak “ob-havo xo‘roz” deb nomlanadi, bu so‘zma-so‘z tarjimada “ob-havo xo‘roz” deb tarjima qilinadi.

Hatto butparastlik davrida ham u hayot kuchini o‘ziga xos qilib ko‘rsatdi. Bundan tashqari, ko‘plab ertaklarda xo‘rozning qichqirig‘i yovuz ruhlarni haydab chiqaradi va yangi kun kelishini anglatadi. Qadimgi Forsda xo‘roz sehrli mavjudot deb hisoblangan. U hushyorlikning ramzi va timsoli edi. Ushbu mavjudot ajablantirmaydi, u kecha-kunduz navbatchilik qiladi. Afsonaga ko‘ra, xo‘roz hatto olovdan va o‘g‘rilardan himoya qiladi. Nasroniylikda xo‘roz Sankt-Peterning timsolidir. Muqaddas Kitobga ko‘ra, havoriy Butrus xo‘roz ikki marta qichqirguncha Masihni uch marta rad etgan. IX asrning o‘rtalarida Papa farmonni imzoladi, unga ko‘ra xristianlar voz kechishni unutmashliklari uchun har bir cherkov shpiliga xo‘roz haykalchasi qo‘yilgan edi. Boshqa bir versiyaga ko‘ra, bu

“Xudoning cherkovi imonlilarning ruhini kuzatib turishini” yana bir bor eslatish uchun qilingan. [Nora Macey,2023]

O‘quvchilar bu topshiriqni bajarib bo‘lishgach ularga STEAM texnologiyasining keying qismi A-art qismini tushuntiramiz unga ko‘ra o‘quvchilar asarni san’at bilan bog‘lashlari kerak bo‘ladi. Ularga quyidagicha topshiriq beramiz:

1-guruhga (Baxtli Shahzodaning xursand holatdagi tasvirini va qayg‘uli holatdagi tasvirini chizing va ta’riflab bering)Sizningcha Baxtli Shahzoda qachon o‘zini baxtli his qildi? Uning shu baxtli holatini tasvirlab va sharhlab bering yoki siz ertak so‘ngida Baxtli Shahzodaning haykalini qanday bo‘lishini xohlardingiz va shu holat tasvirini bering va izohlang

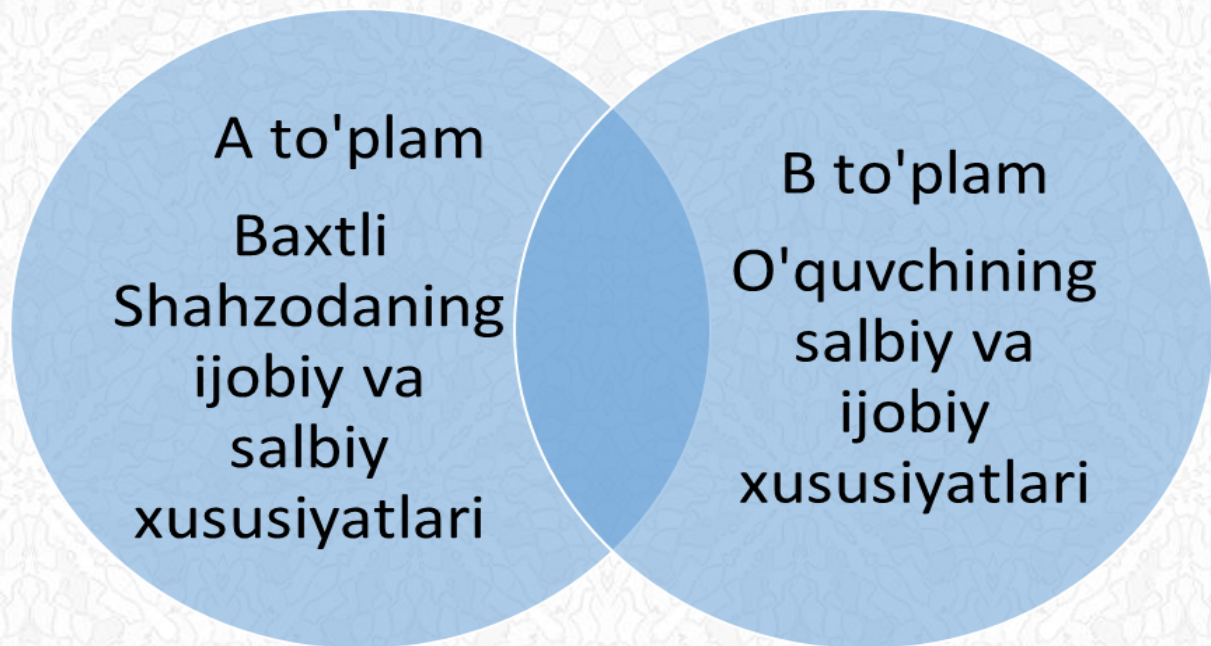
2-guruhga gugurtfurush qizchaning tasvirini va gugurtfurush qizcha turgan joy dekoratsiyasini yarating va izohlab bering (yoki asardagi gugurtfurush qizcha obrazini sahnalashtiring uning holatini ko‘rsatib sharhlab bering)

3-guruhga sizningcha dunyodagi eng noyob ikita narsani tasvirlang va izohlang.

Natija:

O‘quvchilar bu topshiriqni bajarishgach ularga texnologiyaning oxirgi qismi M-math qismi bilan tanishtiramiz. Bunda ular asarni endi matematika fani bilan bog‘lashlari kerak ekanligi aytiladi va tushuntiriladi. Asarni matematika fani bilan quyidagicha bog‘laymiz. Matematika fanida “To‘plamlar” mavzusi bor bu mavuni ular 4-sinda o‘tilgan bo‘lganligi sababli o‘quvchilar bu mavzuni yaxshi bilishadi. Unga ko‘ra A to‘plam va B to‘plam mavjud bo‘lib, A to‘plamni sonlar B to‘plamni o‘yinchoqlar deb olsak, ularni birlashtirish va kesishmasini olish mumkin. Birlasmasida ularning yig‘indisini ya’ni ikkita to‘plamda borlarini bor, mavjud narsalarni barchasi bitta yaxlit to‘plamga yig‘iladi ya’ni sonlar va o‘yinchoqlar deb olinadi. Kesishmasida esa ikkalasida mavjud bo‘lgan elementlar to‘planadi. Yuqorida keltirgan misolimizda elementlar kesishmasi nolga teng bo‘ladi. Shu misolni biz Baxtli Shahzoda ertagiga qo‘llab ko‘amiz unga ko‘ra o‘quvchilarga Baxtli Shahzodaning barcha ijobiy va salbiy xususiyatlarini A to‘plam deb olsak B to‘plamda esa o‘quvchi o‘zidagi mavjud salbiy va ijobiy xislarini yozsin. Bu topshiriq orqali o‘quvchi Baxtli Shahzodaning ijobiy va salbiy xususiyatlarni yozishi uchun asar matni bilan ishlaydi, uni tahlil qiladi, qaysi xislati ijobiy, qaysi xislati salbiy Shahzoda uchun buni bilish va ajratib baho berish uchun bola asar matnini yaxshilab o‘qib chiqishi kerak bo‘ladi. B to‘plamga o‘zidagi mavjud salbiy va ijobiy fikrlarni yozishi uchun esa o‘quvchi o‘zini-o‘zi baholashni o‘rganadi, o‘ziga tanqidiy baho berishni o‘rganadi. Endi yuqoridagi ikki to‘plamning kesishmasini topamiz bunda ikkala to‘plamlarning kesishmasiga ya’ni

o‘rtasiga siz o‘zingiz orzu qilgan, komil inson qanaqa bo‘lishi kerak shunga ta’rif bering va yozing (quyidagi ilovaga qarang)

bularning kesishmasiga esa o‘quvchilar o‘zi har tomonlama komil inson qanday bo‘lishi kerak deb o‘ylagan insonlarining salbiy va ijobiy xususiyatlarini yozishlari kerak bo‘ladi. Bu topshiriqlarni bajarish jarayonida bola badiiy matn ishlaydi, uni qayta va qayta o‘qib chiqishga majbur bo‘ladi. Shu orqali bola asarni yaxshi yushunib olishiga imkon beriladi.

Xulosa:

STEAM texnologiyasi bolalarda fanga qiziqish va o‘z qiziqishlari asosida fan yuzasidan bilimlarni oson, sodda o‘zlashtirishga bolani ijodiy fikrlashga o‘rgatadi. Zer, bugungi kun bolajonlari har tomonlama yetuk va barkamol bo‘lib ulg‘ayishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”PF-5712-son.
2. Djenis Van Kliv. STEAM fanlar blikidagi fanlar kesimida 200ta tajriba. Qo‘llanma.Moskva:1995-y.
3. Q.Husanboyeva,R.Niyozmetova. Adabiyot o‘qitish metodikasi.T.:“Innovatsiya-Ziyo”,2022,394
4. M.Djakbarova.Ona tili ta’limini o‘qitishda STEAM yondashuv.2021.9
5. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun adabiyot darslik .-T.: Yangi nashr, 2022 217
6. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun darsli// Mirzayeva Z, Jalilov K.-T.:Yangi nashr, 2022